

TEKNOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINI IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Boymurodov Bobir Elmurodovich - katta o'qituvchi

El. pochta: bobur_8722@mail.ru, Tel: +998-90-980-16-87

O'zJOKU, Mediadizayn kafedrası

Annotasiya: Maqola raqamlashtirilgan ta'lim muhitida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga va zamonaviy ta'lim texnologiyalari samaradorligi muammolariga bag'ishlangan. Zamonaviy ta'limning asosiy vazifasi mutaxassislar tomonidan dunyoni ijodiy o'zgartirish metodologiyasini o'zlashtirishdir. Ijodkorlik jarayoni birinchi navbatda yangi narsalarni kashf qilishni o'z ichiga oladi: yangi obyektlar, yangi bilimlar, yangi muammolar, ularni hal qilishning yangi usullarini. Raqamlashtirilgan ta'limni faqat bilim va ko'nikmalarni egallashga qisqartirish mumkin emas, buning eng yuqori maqsadiga erishish, o'z-o'zini anglash va ijodda o'zini namoyon qilish vositasi hisoblanadi

Kalit so'zlar: raqamlashtirilgan ta'lim, ijodiy qobiliyat, ijodkorlik, xotira qobiliyati, intuitiv, kommunikativ, kognitiv, operatsion, motivatsion

Jahon amaliyotida ta'lim oluvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda grafik bilimlar, obyektlarning funksional va konstruktiv o'ziga xosligini bilishga asoslangan ko'nikma va malakalar (kompetensiyalar)ni samarali qo'llash, kasbiy yo'nalganlik va faoliyat tajribasi, axborot texnologiyalari bo'yicha erkin ijodkorlik muhitini yaratish, muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat, uning ahamiyati va muayyan texnologik masalalarga munosabat, o'qituvchi yo'l qo'yadigan xatolarning oldini olishga qaratilgan korrekktiv mashqlar tizimi alohida ahamiyatga ega. Shu jihatdan oliy ta'lim muassasalarida malakali kadrlar tayyorlaydigan davlat ta'lim standartlari, malaka talablari, o'quv dasturlarida konstruktorlik, ishlab chiqarish texnologik va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning ilmiy asoslangan tizimini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Umumiy qabul qilingan yondashuv yo'qligini hisobga olgan holda, ijodiy qobiliyatlarining mohiyatini, tuzilishi va xarakterli xususiyatlarini aniqlash uchun zarur bo'lgan asosiy tushunchalar ijod va qobiliyat tushunchalari hisoblanadi. Ijodiy qobiliyat ko'plab fazilatlarining qorishmasidir.

Ijodiy qobiliyat - bu o'ziga xos ijodiy faoliyatning muayyan turini muvaffaqiyatli amalga oshirish va uning ishlash darajasini olib borish imkoniyatini aniqlaydigan shaxsiy xususiyatlarning uyg'unligi. Ijodiy qobiliyat qiziqish bilan namoyon bo'ladi va hissiy munosabat ijod, mantiqiy va ijodiy fikrlash, tasavvur,

ijodkorlik va qat’iyatlilik uchun ijodiy izlanishda va boshqa bir sohada yangi narsalarni yaratishni ta’minlaydi[3].

Ijodkorlik – bu boshqalarning fikriga qarshi turishga tayyor bo’lgan to’siqlar, ichki motivatsiya, bag’rikenglik va noaniqlikni yengishga tayyorlik uchun imkoniyatga ega bo’lish qobiliyatini o’z ichiga oladi[4].

Olimlar, ixtirochilar, rassomlar va san’atkorlarning tarjimai holiga tayanib, quyidagicha ijodiy qobiliyatlarni ajratib ko’rsatib o’tish mumkin:

- boshqalar ko’rmaydigan muammolarni ko’rish qobiliyati;
- bir nechta tushunchalarni almashtirish, ko’proq va sezgir belgilarni qo’llash qobiliyati;
- vazifalarni hal qilishda mavjud ko’nikmalarni qo’llash qobiliyati;
- aql-idrokni qismlarga aralashtirmaslik qobiliyati;
- tushunchalarni osonlashtirish qobiliyati;
- kerakli ma’lumotlarni to’g’ri vaqtda berish uchun xotira qobiliyati;
- fikrlash moslashuvchanligi;
- muammoni hal qilishdan oldin uning uchun alternativlardan birini tanlash qobiliyati;
- yangi bilimlar tizimida yangi qabul qilingan ma’lumotlarni kiritish qobiliyati;
- kuzatuv bilan kiritilgan bilimlardan ajratish qobiliyati;
- g’oyalarni uyg’otish qulayligi;
- ijodiy tasavvurlar;
- tafsilotlarni takomillashtirish, boshlang’ich dizaynni yaxshilash qobiliyati.

Raqamlashtirilgan ta’lim muhitida talabalarni ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda talabaning shaxsiy tarkibiy qismlarini ajratishga imkon beradigan tarkibiy model quyidagilardan iborat:

- talabaning motivatsion va ijodiy faoliyati;
- talabaning intellektual va mantiqiy qobiliyatlari;
- intuitiv shaxsning intuitarial qobiliyatlari;
- individual ijodiy faoliyatni targ’ib qilish;
- o’z-o’zini boshqarish qobiliyati
- ta’lim va ijodiy faoliyatda o’zini-o’zi boshqarish qobiliyati;
- kommunikativ va ijodiy shaxsning qobiliyatlari;
- ijodiy faoliyatning samaradorligi.

Raqamlashtirilgan ta’lim muhitida texnologik ta’lim yo’nalishida o’qitilayotgan mashg’ulotlarda talabarining ijodiy imkoniyatlarini amalga oshirishga e’tibor qaratadigan, nostandart vaziyatlarda maqbul tanlovlarni amalga oshiruvchi ko’nikmalarni shakllantiradigan, talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo’naltirilgan topshiriqlar berish maqsadga muvofiq. Bu kelajakda bo’lajak

muhandislarning kasbiy faoliyatiga ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi tayyorgarligi shakllanishini belgilaydi.

Dastlab, raqamlashtirilgan ta’lim muhitida texnologik ta’lim yoanalishi talabalarini dars jarayonida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish mohiyatini, strukturasi va tarkibiy qismlari aniqlash lozim. Bu jarayondagi dastlabki tushuncha “tayyorgarlik”. Lug’aviy manbalarda “tayyorgarlik” tushunchasi turlicha talqin qilinadi:

- tayyorlik holati, biror narsaga tayyorlanish holati; biror narsaga qaror qilish, xohish, mayl, niyat; biror narsa qilish uchun kelishuv, hamma narsa bo’lgan holat bajarilgan, qilingan, hammasi uchun tayyorlangan biror narsa;

- kelajakka ongli munosabatni yuqori darajada amalga oshiradigan motivatsion faoliyati, kognitiv rivojlanish, kelgusi shaxsning hissiy va irodaviy jarayonlari yoki muvaffaqiyatni ta’minlaydigan jamoaviy tadbirlar[4].

Raqamlashtirilgan ta’lim muhitida texnologik ta’lim yo’nalishi talabalarining yetarli darajadagi tayyorlik holatini, dars yakunidagi samarali natija sifatida tushunish mumkin. Keng ma’noda qaraladigan bo’lsa, bo’lajak muhandislarning “professional pedagogik tayyorgarligi” kontseptsiyasi va uni talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga tayyorgarlik prizmasida ko’rib chiqish lozim.

Raqamlashtirilgan ta’lim muhitida texnologik ta’lim yo’nalishlari talabalarini kasbiy va pedagogik tayyorgarlik elementlarining tarkibiy qismi sifatida quyidagilar: 1) motivatsion; 2) kognitiv; 3) operatsion; 4) o’qituvchining talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga tayyorligining baholash asosi bilan belgilanadi [2].

1. Motivatsion komponentli tayyorgarlik - “Motiv faoliyatning markaziy tayanch omilidir”. “Faoliyat motivatsiyasi - bu faoliyatni rag’batlantiruvchi va yo’naltiruvchi sabablar yig’indisi (ehtiyotlar, maqsadlar, ideallar, munosabatlar, da’volar darajasi, normalari, yo’nalishlari)”. Keltirilgan fikrlarga asoslanib o’qituvchi o’quv jarayonida talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishi uchun barqaror motivatsiyani shakllantirishga e’tibor qaratishi lozim.

2. Kognitiv bu jarayonda tayyorlikning kognitiv komponenti harakatni amalga oshirishda haqiqatda tayanadigan ko’rsatmalar tizimini o’z ichiga oladi. O’qituvchining o’quv jarayonida talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bo’yicha faoliyatining kognitiv asosi uning ushbu faoliyatga shakllangan tayyorgarligi davrida ijodiy qobiliyatlarning mohiyatini va ularni rivojlantirish shartlarini bilishni o’z ichiga olishi kerak. Ijodiy faoliyatning mohiyatini, o’quv jarayonida o’quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etish usullarini bilishi kerak. Boshqacha aytganda, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish nazariyasi va metodologiyasini bilishi zarur. Kognitiv komponentning muhim tarkibiy qismi ham fan bilimlari va fanni o’qitish usullarini bilishidir.

3. Raqamlashtirilgan ta'lim muhitida texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarini tayyorgarligining operatsion komponenti shakllanganlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quv jarayonida talabalarning ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish faoliyatini amalga oshirish usullariga ega bo'lishi lozm. Ya'ni, tayyorlikning operativ komponenti, talabalarning ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan o'z-o'zidan shakllangan ko'nikmalar va qobiliyatlar.

Taklif: Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarini ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda integratsiyalashgan shaxsiy-kasbiy sifatlarni shakllantirishda quyidagi xususiyatlar: ijodiy faoliyatga, ijodiy faoliyatni tashkil etish bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi; kasbiy pedagogik muammolarni ijodiy hal eta olishi maqsadga muvofiq.

Xulosa: Raqamlashtirilgan ta'lim muhitida texnologik ta'lim yo'nalishida o'qitilayotgan mashg'ulotlarda talabarining ijodiy imkoniyatlarini amalga oshirishga e'tibor qaratadigan, nostandart vaziyatlarda maqbul tanlovlarni amalga oshiruvchi ko'nikmalarni shakllantiradigan, talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar berish maqsadga muvofiq. Bu kelajakda bo'lajak muhandislarning kasbiy faoliyatiga ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi tayyorgarligi shakllanishini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shokirova Ch.T. Talabalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish va dasturiy nazorat asosida o'qitish samaradorligini oshirish. Diss. ... ped.fan.nom. Andijon., 2009 – 132 b.
2. Muslimov N. va boshq. Pedagogika / Nopedgogik OTM uchun). – T.: TDPU. 2013. 95 b
3. Nasritdinova U.A. Kompyuter grafikasi fanini o'qitishda uch o'lchamli modellashtirish vositasidan foydalanish metodikasi: ped.fanl. bo'yicha fals.dokt. ... dis. – T.: 2018. – 160 b.